

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА НЕЗАКІНЧЕНИЙ ЗЛОЧИН

Порівняльне правознавство в сфері кримінального права останнім часом набуває все більшу актуальність. Така тенденція обумовлюється багатьма причинами та, головним чином, можливістю збагатити національну кримінально-правову доктрину новими знаннями, розширити коло питань, що стосуються інститутів кримінально-правової науки, зокрема, інститутів незакінченого злочину.

На початку нашої публікації зазначимо, що в ст. 65 Кримінального кодексу України встановлюється, що судом призначається покарання відповідно до:

- 1) меж, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України, що передбачає відповідальність за вчинений злочин;
- 2) положень Загальної частини КК України;
- 3) враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання [1, с. 26]. Це загальні засади призначення покарання, які відносяться і до спеціальних випадків, а саме: призначення покарання за незакінчений злочин. Саме про даний вид призначення покарання йтиметься далі.

У випадку призначення покарання за незакінчений злочин та за злочин, вчинений у співучасті, суд повинен керуватися правилами, встановленими ст. 68 КК України [1, с. 28].

Необхідність існування особливих правил призначення покарання за незакінчений злочин у кримінальному праві беззаперечна, але щоб правильно застосовувати норми, які передбачають такі правила, необхідно ґрунтовно їх дослідити, аби в подальшому уникнути питань, які виникають у судовому процесі. Цьому сприятиме ґрунтоване дослідження норм кримінального законодавства іноземних держав. Це пояснюється тим, що кримінальне законодавство даних держав має спільну історичну основу та базується на романо-германському та англо-американському праві. Тоді як кримінальне законодавство нашої держави базується на стародавньому праві. Вітчизняне право в основному базується та більше приділяє увагу теорії, понятійному апарату. Що ж до іноземного законодавства, воно навпаки більше уваги приділяє практиці, увага більше концентрується на питаннях застосування покарання.

Для дослідження нами було обрано положення кримінального законодавства Польщі, Швейцарії, Англії, Німеччини та Франції.

Отже, Кримінальний кодекс Польщі статтею 16 регламентує поняття приготування до злочину: приготування має місце лише в тому випадку, коли виконавець з метою вчинення забороненого діяння вчинює дії, спрямовані на створення умов для здійснення заходів з безпосереднього вчинення діяння, особливо, якщо вступає з цією метою у змову з іншими особами, шукає або пристосовує засоби, збирає інформацію або складає план дій. Приготування карається лише в тому випадку, коли відповідні приписи даються законом [2, с. 8].

Поняття замах на злочин дається у ст. 13 Кримінального кодексу Польщі.

Відповідальності за замах на заборонену дію належить особа, яка з наміром вчинення такого діяння всією своєю поведінкою прагне його втілити, однак вчинення злочину не настає. Замах має місце також в тих випадках, коли особа, яка задумала діяння, не розуміє, що вчинення неможливе через відсутність об'єкта, гідно для вчинення у його відношення забороненого діяння або внаслідок використання засобів непридатних для вчинення забороненого діяння» [2, с. 8].

Приготування до злочину карається лише в тому випадку, коли відповідні приписи даються законом.

Не належить покарання за приготування до злочину особа, яка добровільно відмовилася від нього, особливо, якщо знищила приготовлені засоби або попередила їх використання в майбутньому; у випадку вступу в змову з іншою особою з метою вчинення забороненого діяння не належить покаранню особа, яка здійснила значні зусилля, спрямована на попередження вчинення діяння. Таким чином, в Кримінальному кодексі Польщі не існує конкретних критеріїв призначення покарання за незакінчений злочин.

У Кримінальному кодексі Швейцарії у другому розділі «Караність», четвертий параграф називається «Замах». В ньому розмежовуються види замаху: незакінчений злочин (ст.21), закінчений замах (ст. 22), негідний замах, а також діяльне каяття (ст. 22).

Стаття 21 Кримінального кодексу Швейцарії дає поняття незакінченого замаху: якщо особа, після того, як почне здійснення злочину чи вчинку, не доводить свою злочинну діяльність до кінця, то ця особа може бути покарана не так суворо. Стаття 22 Кримінального кодексу Швейцарії визначає закінчений замах: якщо злочинна діяльність була доведена до кінця, але злочинний результат, що характеризує закінчення злочину або вчинку, не настав, то особа може бути покарана більш м'яко, а також реальне каяття: якщо особа за власною ініціативою сприяла тому, щоб злочинний результат не настав або попередила його настання, то суддя може пом'якшити покарання на власний розсуд.

В статті 23 Кримінального кодексу Швейцарії регламентується поняття негідного замаху: «Якщо засіб, за допомогою якого хто намагається вчинити злочин або вчинок, або предмет, проти якого воно спрямоване, володіють такими властивостями, що з їх використанням або у відношенні них злочинне діяння взагалі не могло би бути здійснене, то суддя має пом'якшити покарання за свій розсуд. Якщо особа діяла по нецтву, то суддя взагалі може звільнити його від покарання» [4, с. 9–10].

Англійська кримінально-правова доктрина та практика виокремила безліч прийомів, які дають можливість встановити кримінальну відповідальність за підготовчі дії, а в деяких випадках і за виявлення умислу [3, с. 25].

Англійські суди створили декілька норм про відповідальність за окремі види попередньої злочинної діяльності – підбурювання, змова та замах, які характеризуються незакінченістю реалізації злочинного наміру при вчиненні в цьому напрямку якихось «явних дій». Жоден з них не є стадією вчинення злочину.

Слід відзначити, що наявна відсутність конкретних визначень, які саме дії складають підбурювання. Скоріше за усе, це питання відноситься до компетенції суддів.

Що стосується змови, як однієї з видів попередньої злочинної діяльності, то вона вважається злочином і за загальним, і за статутним правом. За загальним правом змовою є сама угода вчинити які-небудь протиправні діяння або правомірну дію неправомірними засобами.

За статутним правом злочинною є змова про злочин. Вона не може каратися більш суворим покаранням, ніж злочин, на який вона була спрямована. В англійському праві, так само як і підбурювання, змова не є стадією вчинення злочину. Кримінальна відповідальність за змову настає незалежно від того, чи був в реальності вчинений намічений злочин. Оскільки самі намічені дії можуть виявитися незлочинними, наприклад, при вчиненні правомірної дії протиправними засобами, угода про такі дії в деяких випадках, може не представляти собою стадії вчинення злочинного діяння [5, с. 92–93].

При трактуванні об'єктивних ознак замаху на злочин, як дії, що є більшою, ніж просто приготування до злочину, в англійському праві використовується критерій «найближчого кроку». З точки зору континентального права, дане визначення замаху на злочин не досконале, бо тягне за собою відсутність однаковості в правозастосовній практиці. Через це, в одних випадках суди розглядають приготування до злочину як замах на злочин та визначають покарання за замах на злочин. В інших випадках замах на злочин розглядається як приготування до злочину та винний не притягується до кримінальної відповідальності [3, с. 32–36].

Таким чином, в англійському праві замах на злочин традиційно карається як закінчене діяння. В цілому, можна підсумувати, що кримінально-правова доктрина Англії суттєво відрізняється від кримінально-правової доктрини України в питаннях покарання за незакінчений злочин.

Інститут незакінченого злочину регламентується в Кримінальному кодексі Німеччини, де в § 22 дається визначення замаху на злочин: «Замахується на кримінально каране діяння той, хто за своїм уявленням про діяння безпосередньо починає здійснювати склад злочину».

В основу даної норми покладено суб'єктивний критерій, тобто уявлення особи про вчинення злочинного діяння. Тут немає згадок про причини, через які злочин було закінчено. Також відсутня обмовка про те, чи може дана поведінка взагалі привести до бажаного результату. Тому при такій регламентації інституту незакінченого злочину виникають складності з розмежування замаху на злочин та приготування до злочину.

В § 23 Кримінального кодексу Німеччини встановлюється караність за замах на злочин: «Замах на злочин карається завжди, замах на вчинок – лише в тому випадку, якщо це прямо передбачене законом. Замах може каратися м'якше, ніж закінчене діяння» [6, с. 17-23]. Із аналізу даної норми виходить, що критерії призначення покарання та взагалі питань караності замаху на злочин у Кримінальному кодексі Німеччини не отримав чіткого рішення, тому з даного питання більше повноважень відводиться суддям.

В німецькому кримінальному законодавстві відсутнє визначення приготування до злочину, але деякі дії караються у випадках прямої вказівки про це в законі. Відповідальність за приготування до злочину настає у двох випадках: по-перше, якщо підготовчі дії вже самі по собі утворюють склад злочину, по-друге, якщо норми Особливої частини Кримінального кодексу встановлюють відповідальність за приготування до конкретного діяння [5, с. 257].

В кримінальному праві Франції виділяють декілька видів незакінченого діяння: замах на злочинне діяння (*infraction tente*), невдале злочинне діяння (*infraction manque*) та неможливе злочинне діяння (*infraction impossible*).

Відповідальність за простий намір вчинити злочин та приготування (*actes preparatoires*) до злочину, тобто вчинення підготовчих дій, як правило, не настає. Виключення представляють деякі найбільш тяжкі діяння, безпосередньо вказані в диспозиціях статей Особливої частини Кримінального кодексу Франції. Так, ст. 450-1 Кримінального кодексу Франції встановлює відповідальність за об'єднання злочинців («організація зловмисників»), які представляють собою будь-яку сформовану групу або змову, з метою підготування злочину. Стаття 412-2 Кримінального кодексу Франції (посягання на республіканські інститути державної влади

або цілісність національної території) містить норму, у відповідності до якої змова визначається, як прийняте декількома особами рішення вчинити посягання, якщо це рішення конкретизоване хоча б однією дією.

Таким чином, у Франції існує інститут, схожий з інститутом змови в англо-американському праві. Необхідно відзначити, що інститут змови, який традиційно існує в англо-американському праві, тим самим передбачений і в деяких країнах континентальної системи права (Франція, Іспанія та ін.). Але в цих країнах змова карається лише у випадках, коли винні приступають до здійснення свого задуму (в Англії та США вона передбачає покарання як за закінчений злочин у випадку, коли двоє або більше осіб домовляються між собою вчинити злочин навіть порівняно невеликої важкості, а іноді і просто протизаконну дію).

На завершення можемо виокремити наступне: 1) країни з прецедентною та змішаною правовою системою у багатьох випадках віддають рішення питань призначення покарання за незакінчений злочин безпосередньо суддям; 2) приготування до злочину належить кримінальній відповідальності не в усіх країнах, а деякі кримінальні кодекси такого поняття, як приготування до злочину взагалі не мають; 3) замах на злочин кримінально караний, в більшій або в меншій мірі, практично в усіх кримінально-правових системах.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 10 верес. 2013 року. – К.: ПАЛІВОДА А.В. – 2013. – 212 с.
2. Кодексы Польши: Уголовный кодекс. Уголовно-процессуальный кодекс (выдержки). Уголовно-исполнительный кодекс. – М.: [б. и.], 1998. – 180 с.
3. Преступление и наказание в Англии, США, Франции, ФРГ, Японии: Общая часть уголовного права. – М.: Юрид. лит., 1991. – 288 с.
4. Уголовный кодекс Швейцарии: Пер. с нем. – М.: Издательство «Зерцало», 2000. – 138 с.
5. Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии): Сборник законодательных материалов / Под ред. И. Д. Козочкина. – М.: Зерцало, 2001. – 352 с.
6. Уголовный кодекс ФРГ. – М.: Зерцало, 2000. – 208 с.

УДК 343.271

ПОПОВИЧ Анастасія

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПОНЯТТЯ ШТРАФУ ЯК ЮРИДИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Метою даної статті є аналіз визначення теоретичних підходів до поняття штрафу у кримінальному законодавстві України.

Поняття штрафу, згадується у наступних історичних джерелах права, таких як Руська Правда, Статут Великого Князівства Литовського,